

Marinens elevskole 1867-1932

Elevskolens grundlæggelse:

Den 1. oktober 1867 blev de første 8 elever optaget på Flådens Underofficersskole. Skolen der bestod indtil d. 27. april 1932 blev til på grundlag af en kommission, hvor det lovmæssige grundlag først var på plads d. 24. april 1868. Søværnet og især skibsteknologien var i en voldsom udvikling, så man kunne ikke bare vente på, at politikerne fik snakket sig til rette og vedtaget den relevante lovgivning. Man begyndte derfor ca. ½ år før tid. Søværnet havde behov for grundigt uddannede underofficerer, der kunne varetage oplæring, tilsyn og føring af den værnepligtige besætning. Skolens formål var at uddanne unge mennesker til underofficerer i Søværnets tjeneste. Underofficerer havde man haft siden Christian IV, men der var behov for et væsentligt kvalitetsløft, hvis Søværnet skulle kunne løse sine opgaver.

Elevhold 1870

Eleverne var under skolens eksistens 1867-1932 kasereret på Søetatens Kaserne i Søkvæsthuset i Overgaden Oven Vandet 62 B. Eleverne modtog både boglig indlæring og praktiske øvelser under militær disciplin. I hele skolens eksistens samfulde 69 år fulgte uddannelsen stor set samme mønster. Elevafdelingen bestod af 2 klasser, yngste og ældste, der igen var opdelt i etårige klasser A, B, C & D, og atter opdelt i dækslinie og en maskinlinie. Konstabelafdelingen bestod af 2 etårige klasser yngste og ældste, der var opdelt i Artilleri, Matros, Sømine og Maskinafdelingen. For at ansøge så skulle man være i det år, hvor man fyldte 14, 15 eller 16 kunne fremvise fødsels-, vaccinationsattest og konfirmationsattest, vidnesbyrd om flid og opførsel fra vedkommende skolebestyrer og søfartsbog om en sådan haves. Der kom ansøgere fra hele landet oftest børn fra mellemklassen og/eller Holmens fast stok fra underofficers eller håndværkerklassen. Det var en periode, hvor man endnu ikke havde opfundet så moderne begreber som social mobilitet.

Marinens elevskole 1867-1932

Typisk søgte drengene optagelse på skolen 1-3 måneder inden adgangsprøven der afholdtes i april/maj måned. Alle blev indført med pen og blæk i de store håndskrevne protokoller. Der blev stillet krav til topkarakterer samt en sund, kraftig og fejlfri legemsbeskaffenhed.

For ansøgningsåret 1906 blev forløbet af visitationen til eksempel, som følger. Først måtte aspiranterne igennem en skrap sundhedstest hos Marinens overlæger. Her blev ca. 1/3 kasseret grundet fysiske skavanker og især dårlige tænder. For 100 år siden var dårlige tænder udbredt blandt børn i alderen 13, 14 eller 15 år. I ansøgningsprotokollerne anførtes der ind imellem ansøgere helt uden egne tænder, deres unge alder på trods. Regelmæssig tandhygiejne og tandlægebesøg var alene forbeholdt de få i overklassen. Børn i 1906 var heller ikke så store som de er i dag i samme alder. Således var min bedstefar og hans tvillingbroder ved lægeprøven i 1906 alene 137 cm høje. Marinen så dog ingen hindring i deres ringe vækst, da børn jo har det med at vokse med alderen.

C.P.V: Gross fra elevhold 1867
her som overkanoner

Alle aspiranter måtte herefter igennem en grundig eksamination i fagene dansk, matematik, skrivning samt legemsøvelser. Dansk og matematik var både skriftligt og mundtlig samt en tavleøvelse. Karaktersystemet gik fra ug 7 til slet minus 5. De første 5 karakterer kunne skærpes med et minus 1. Karaktergivningen blandt de optagne lå fra en middelkarakter på 6,11 til 5,22, hvorimod den ringeste elev der aflagde prøve alene opnåede middelkarakteren

Lars Wismann, projektchef & direktør
Syrenvænget 31, 3520 Farum

Marinens elevskole 1867-1932

0,44. Det er min vurdering efter at have været optagelsesprotokollerne igennem, at udvælgelsen efter lægeprøven alene har baseret sig på de opnåede karakterer i de klassiske skolefag. Det var derfor udbredt blandt aspiranterne, at man 3 måneder inden optagelsesprøven havde søgt manuduktion typisk hos en underofficer, der var godt inde i de krav, der blev stillet under optagelsesprøven.

Ud af de 134 anmeldte aspiranter var der 3, der slet ikke mødte op. Yderligere 3 mødte ikke op til 2. prøvedag. Yderligere 32 blev kasseret udenfor nummer p.gr.a. ringe helbred. Blandt de resterende nummererede fik 14 anmærkning for dårlige tænder. Af restgruppen, der nu var på 82, blev alene optaget 20 på prøve. Af disse 20 vidste eleverne, at om de udstod strabadserne på et 5 måneders togt med skolens øvelsesskib, da ville der højst optages 16 elever til skoleårets begyndelse d. 1. oktober. På trods af alt dette var søgningen stor til en skole, der havde som målsætning at oplære unge drenge til flid, indbyrdes kappestrid og militær opdragelse.

Det var meget eftertragtet at blive optaget, og derfor ansås det for et nåleøjeblik at blive optaget på Marinens Elevskole. I befolkningen gav det anseelse i at være tjenestemand, som underofficer i kongens klæder. Det var også vidt anerkendt at selvom statens brød er tørt, så holder det længe og som tjenestemand endda med alderspension.

Skolens udvikling af 1867-1932:

Marinens Elevskole havde igennem årene mange forskellige navne. Der var da også løbende ændringer af uddannelsen og kortvarigt fra 1912 prøvede man forsøgsvis at forcere uddannelsen med et forløb på kun 2 år og 9 mdrs. for atter i 1916 at gå tilbage til det 6-årige forløb. Fra 1922 var uddannelsen tilrettelagt med et 5-årigt forløb.

01. oktober 1867	Flådens Underofficersskole
01. juni 1888	Søværnets Underofficersskole
15. maj 1903	Elevskolen
1909	Konstabelevskolen
5. september 1916	Konstabelskolen
01. oktober 1922	Dæksofficersskolen
27. april 1932	Ophævet

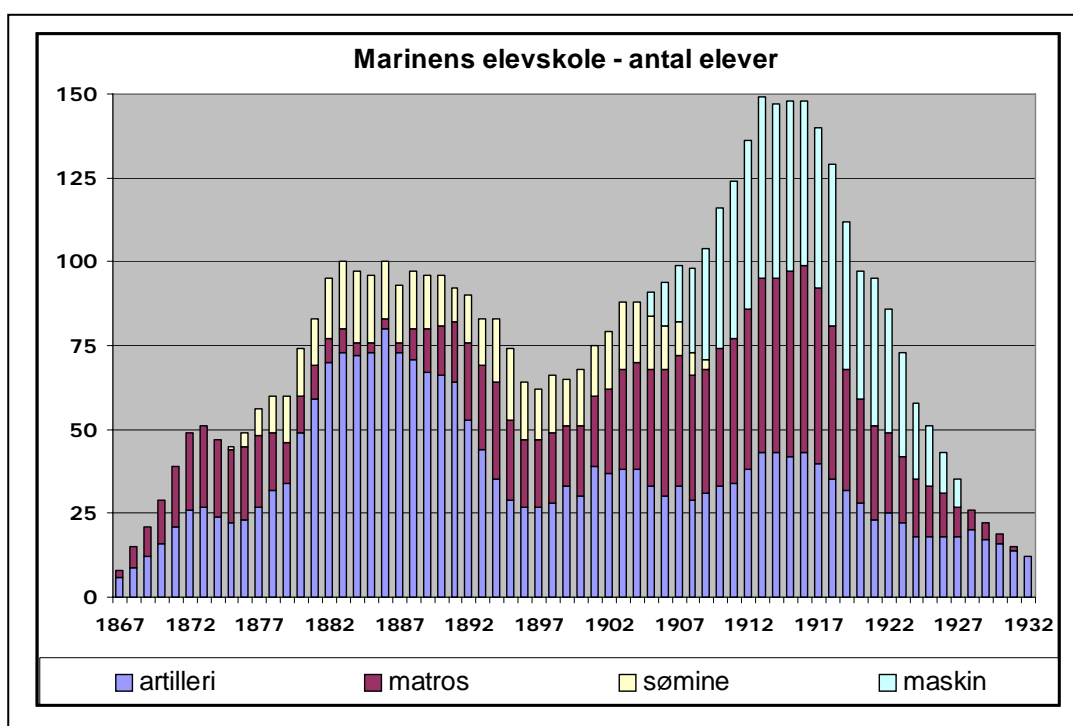
Omkostningerne ved at drive skolen var således i 1882 kr. 60.000. For disse penge skulle der afholdes løn til de faste lærere, kost til eleverne, mundering, undervisningsmateriel og diverse andre omkostninger. Med knapt 100 elever har der derfor været tale om en omkostning på ca. kr. 600/elev. Til sammenligning modtog en bøssebærer i 1892 kr. 728/år i fast løn plus en tjenestebolig i Nyboder. En admiral modtog i samme periode en årsgage på kr. 9.000 og en værnepligtig 75 øre om dagen. Søværnet har derfor med

Marinens elevskole 1867-1932

elevskolen gjort en betydelig investering i de unge mennesker for at sikre de rette ansøgere, den bedste uddannelse og dernæst de rette underofficerer.

Elevtallet:

I løbet af skolens 65 årige eksistens var antallet af optagne elever meget svingende. Således blev der i skolens første 3 år i hvert af årene optaget i alt 8 elever. Fra 1880-1890 blev der årligt optaget omkring 20-23 elever, for at optagelsen efterfølgende atter faldt ned til omkring 10-15 elever. I årene 1912-1916 blev der i hvert af årene optaget 30 elever. Efter Forsvarsloven af 1922, hvor Flådens styrke blev reduceret med næsten 2/3 faldt optagelsestallet dramatisk for i årene 1929 at falde til kun 5 og til sidst i 1930 blev kun 3 elever optaget ved skoleårets begyndelse d. 01. oktober 1930.

Indtil 1875 optoges alene elever med henblik på efterfølgende indtrædelse i Artillerikorpset og Matroskorpset. Fra 1875 til 1903 optoges tillige marineelever med henblik på senere indtræden i Søminekorpset. Fra 1905 til 1921 oprettedes en ny linie for elever med henblik på indtræden i Maskinkorpset. Maskineleverne modtog som eneste gruppe i løbet af den 6-årige forløb en civil håndværksmæssig uddannelse på Orlogsværftet i alle former for smede og metalarbejder.

I alt blev der i skolens eksistens optaget 1065 elever, hvoraf 333 afgik inden de havde gennemført den 6 årige uddannelse. Af resten blev de 338 forfremmet til Artillerikorpset, de 209 forfremmet til Matroskorpset, de 72

Marinens elevskole 1867-1932

forfremmet til Søminekorpset og de 113 forfremmet til Maskinkorpset. Den naturlige afgang fra skolen var i gennemsnit 5% af eleverne pr. skoleår.

Over årene var det samlede antal marineelever og konstabelelever således mellem 8 i 1867 til omkring 100 elever i 1880'erne for atter at falde til omkring 70 i 1890'erne. I begyndelsen af det 20. århundrede steg elevtallet støt for under 1. verdenskrig at kulminere med et samlet elevantal på ca. 150 elever for i 1932 at være skrumpet ind til kun 12 elever. I alle årene uanset elevtallet holdt skolen til i Søkvæsthuset.

Det er tydeligt, at elevtallet har været under stærk indflydelse af de internationale politiske spændinger og vore egne investeringer i et stærkt og troværdigt søforsvar. I 1880'erne byggedes i Danmark de store flådeenheder Helgoland, Tordenskiold og Iver Huitfeldt ligesom vi i samme periode opbyggede et torpedobådsvåben med ca. 20 hurtiggående mindre torpedobåde. Internationalt var der til stadighed ufred på Balkan og den Tyske Flåde havde begyndt opbygningen af en stærk kystflåde. Fra 1905-1914 var verdenssituationen for alvor højspændt. Den Japansk Russiske krig havde vist, at en undertallig styrke med veluddannede søfolk kunne tvinge en supermagt som Rusland i knæ. Tyskland var begyndt opbygningen af sin Højsøflåde og Danmark måtte forberede sig på krig for at sikre os freden. Under første verdenskrig stillede Sikringstyrken store krav til Marinen og alt personel, der kunne sejle var efterspurgt til de mange enheder, der patruljerede vore minespærringer.

Efter våbenstilstanden i november 1918 gik det hurtigt tilbage for Konstabelevskolen. Forsvarsloven i 1922 medførte at 2/3 af officerskorpset måtte tage deres afsked og tilsvarende gjorde sig gældende for flere af de øvrige personalegrupper. På trods heraf fastholdtes elevskolen med uændret aktivitet, men stærkt reduceret elevtilgang. I 1930 blev der således alene optaget 3 elever. Jeg har slet ikke fantasi til at forestille mig hvordan det har været at gennemføre en optagelsesprocedure, et skoletogt for at begynde skoleåret med 3 elever i yngste klasse, selvom de alle tre blev optaget til senere tjeneste i artillerikorpset. Det virker fuldstændig absurd, at man fastholdt en Dæksofficersskole med så ringe en tilgang, men det fortæller lidt om den træghed, der kan være i de militære systemer. I 1931 blev der ikke optaget elever og i 1932 blev flaget halet ned d. 27. april.

Skoleåret:

Det typiske skoleår begyndte d. 1. oktober med undervisning frem til medio april. I sommerhalvåret fra maj til og med september var eleverne på et 20 ugers sommertogt. Maskineleverne var dog alene på det første togt som elevlærlinge. I de efterfølgende 3 år blev maskineleverne kommanderet til tjeneste/uddannelse på Orlogsværftet i sommerperioden. I femte og sjette skoleår var maskineleverne atter ude at sejle med skoleskibet.

Marinens elevskole 1867-1932

I skolens første år var eleverne udkommanderet med forskellige af flådens skibe i sommereskadren. Der var tale om panserfregatter, panserbatterier, kanonbåde, skonnerter og briggen Heimdal. Gode kræfter sørgede for, at der i 1881 på Orlogsværftet blev bygget et mindre sejlskib til skolens brug briggen Ørnen. Ørnen var et lille træskib uden hjælpemaskine og derfor en teknologisk meget gennemprøvet enhedstype. Herefter udrustedes fra 1882 skolens elevskib Ørnen hvert år i april måned. Fra 1895 gik man atter over til at bruge Flådens normale skibe til skoleskibe, der udrustedes som skoleskib. Fra 1906 var det første gang, at man lod eleverne gennemføre sommertogtet på et skib uden sejlføring, nemlig krydseren Hekla. Under første verdenskrig årene 1915-1918 blev der uagtet krigen udrustet øvelsesskibe til skoledelingen, men dette var typisk skibe uden krigsmæssig værdi. De ældre elever har i denne periode utvivlsomt i nogen udstrækning indgået som en del af besætningen i de sejlene enheder i Sikringsstyrken. I 1914-18 var der ikke noget forkert i at sende drenge på 16-19 år ud i krigen. Elevskolens sidste skoleskib i 1931 var inspektionsskibet Beskytteren.

**Søkvæsthuset
Overgaden Oven Vandet 62 B**

Undervisningsplaner:

Undervisningen var nøje beskrevet i Plan for Elevskolen, der i sin udformning havde meget til fælles med forordninger som Frederiks V' tes Søkrigsartikelsbreve fra midten af 1700-tallet. I 1904 Planens prgf. 1 kan man således læse, at Skolens formål er at uddanne unge mennesker til Underofficerer i Søværnets Tjeneste. Skolen gennemgås på 6 år og består af yngste afdeling Elevafdelingen og ældste Konstabelafdelingen. Efter endt uddannelse og bestået eksamen udnævntes konstabeleleverne til Underofficerer med en pligtig tjenestetid på minimum 4 år. Det var dog mest almindeligt, at de der havde gennemgået skolen tjente i Søværnet på livstid, hvilket typisk betød, at man blev pensioneret som 60-65 årig. Det var en tid,

**Lars Wismann, projektchef & direktør
Syrenvænget 31, 3520 Farum**

Marinens elevskole 1867-1932

hvor begrebet Tjenestemand betød, at man tjente sin Konge og sit land på livstid med ret til at bære tjenestemandsuniform og ret til efterfølgende at modtage sin tjenestemandspension. Før indførelsen af Folkepensionen var det alene tjenestemænd, der fra gammel tid var sikret en fast månedsydelse til de gik i graven.

Skolen blev ledet af en bestyrelse, der umiddelbart var underlagt Marineministeriet. Bestyrelsen overdrog ansvaret til en Chef der skulle være officer i Søofficerskorpset. Chefen beordredes til denne tjeneste af Kongen. Chefen havde som på et skib nærmest uindskrænket hals og håndsret over samtlige af de på skolen tjenstgørende lærere, konstabelelever og marineelever. På skolen var tilkommanderet 2 elevinspektører, samt to Underofficerer, 1 Regnskabsfører og det nødvendige antal Underofficerer. De højest rangerende af det faste personale havde fast bopæl på skolen i Søkvæsthuset. Eleverne og Konstabeleleverne var under deres tid på skolen underkastet militær straffelov, forpligtede til altid at være i uniform og havde ikke ret til at søge deres afsked.

Undervisningen på skolen var nøje beskrevet i Planen såvel i land som ombord på skoleskibet. Da skolens chef og de fleste af skolens faste lærere boede på skolen, lærte eleverne derfor hurtigt at indordne sig og tilpasse sig i tidens ånd. Det var et fast mantra i datidens Marine, at en Flåde alene kunne virke om alle forstod vigtigheden af at lade sig subordinere. Der var ingen tvivl, at enten lærte man det og accepterede det, eller også så kunne man ikke blive på skolen.

Undervisningsåret i vinterperioden med den teoretiske uddannelse havde 42 skematimer om ugen således, at eleverne modtog 7 timers undervisning mandag-lørdag. På en vinterhalvår modtog eleverne således 1050 klassetimer. Hertil kom 2 timers daglig lektielæsning under nidkært opsyn af en ældre elev fra konstabelklassen. I sammenligning så modtager en gymnasieelev på et helt skoleår i dag ca. 1050 timers undervisning om året, men nu timer á 45 minutters varighed. Det er tvivlsomt om gymnasieelever læser 12 timers lektier om ugen.

Det har været skolen magtpåliggende, at de kommende underofficerer fastholdt et godt helbred og en god legemsbygning. Således var 125 af årets timer legemsøvelser. Resten af fagene var alle det vi i dag ville kalde skarpe faglige og militære fag såsom sømandskab, artilleri, maskinlære, signalering, tjenestekendskab og så de mere almene som dansk, regning, engelsk og til dels tysk. Hver afdeling havde ca. 20 forskellige fag. Moderne fag som billedkunst, antropologi, psykologi og klassens time var slet ikke opfundet i datiden.

Pædagogikken i 1906 var en helt anden, end den man kender i dag. Således beretter min bedstefar, at eleverne på den første skoledag efter skoletogtet fik

Marinens elevskole 1867-1932

udleveret alle de bøger og hæfter, som der skulle arbejdes med i hele vinterhalvåret. Da de unge mennesker så måbende på den store mængde lærdom, blev de faderligt beroliget af deres elevinspektør, der meddelte følgende: "Fortvivl nu ikke kære børn, da I ikke skal kunne det hele udenad – lige med det samme"!

Underbringelsesforholdene og livet på skolen:

I tidens ånd var der meget stor forskel på høj og lav. Søkvæsthuset er en bygning med et grundareal på 560 m². I kælderetagen var der indrettet spisestue til eleverne og spisestue til mandskabet. Derudover var pladsen anvendt til marketenderi, pudsestue, brændekælder, og portnerens bolig.

I stueetagen havde skoleofficeren (næstkommanderende) en 6 værelses lejlighed på ca. 120 m². Derudover var der lejligheder til Marketenderen og Kasernekanonen samt en sovestue til Mandskabet. På førstesalen var ca. 250 m² indrettet til kasernekommandantens lejlighed. Dernæst var der indrettet læsestuer til eleverne og yderligere en sovestue til mandskabet. På første loftsetage var der indrettet 2 sovestuer til eleverne og en til mandskabet. På 2. loftsetage var der indrettet diverse pulterrum og tørrelofter. Elevernes sovestuer har været på i alt ca. 200 m² og da skolen var på sit højeste elevtal var der ca. 150 elever på skolen. Eleverne havde derfor nogenlunde samme plads at boltre sig på som kasernekommandanten. I Søværnet har man altid anerkendt, at med den militære rang følger privilegier.

Eleverne var under konstant overvågning og blev eksamineret og bedømt på alle mulige boglige og praktiske og personlige egnetheds parametre. Der blev afholdt eksaminer og givet bedømmelser i december i marts og efter skoletogtet typisk i september. Det var en tid, hvor begrebet gruppeeksamen ville lyde som noget fra en anden planet. Den enkelte elev blev nøje, bestemt og nidkært bedømt løbende konstant og på enhver parameter. Til gengæld er det mit klare indtryk, at lærerne på skolen på trods af deres ophøjethed og strengthed har haft en gennemgående, loyal og positiv interesse for elevernes faglige præstationer. De fleste af lærerne var selv gamle elever fra skolen og kunne godt huske hvordan det var at være en lille elev uden en mors kærlighed og en fars omsorg og med alt det værste fra grovmobning til direkte mishandling eleverne imellem.

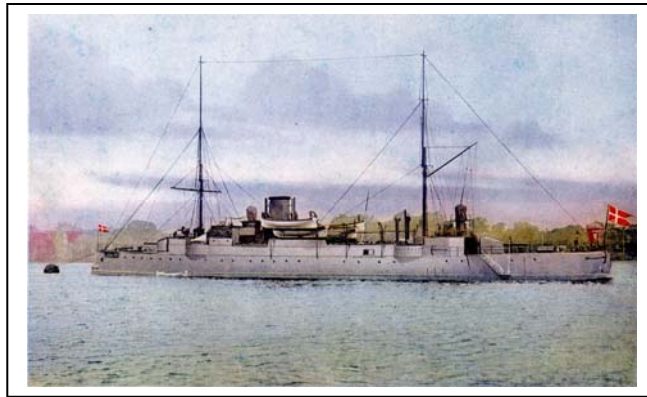
Jeg har i de generelle bemærkninger ved karaktergivningen fundet en gennemgående motiverende og fremadrettet holdning i lærernes vidnesbyrd overfor de enkelte elever. Jeg har da også fundet eksempler på elever, der er blevet indstillet til afsked efter op til 5 års uddannelse på skolen.

Nogle af vidnesbyrdene forekommer lidt morsomme i tidens ånd. Således har jeg kunnet følge vidnesbyrdene på min bedstefar Emil Wismann og hans tvillingbror Viggo Wismann, der begge var elever på Elevskolen fra 1906-1912.

Marinens elevskole 1867-1932

Ved en enkelt bedømmelse i 1910 fik de begge følgende vidnesbyrd: "Gør sig umage – flittig, men har svært ved at følge med". Der er ingen tvivl om, at det har spillet meget ind for den enkelte elev, at man har vist viljen til at ville kunne bestride tjenesten i Marinen. Andre elever kunne dog godt få langt skrappere bedømmelser, der utvivlsomt har medført efterfølgende afsked. Således denne: "Ikke store evner og ikke flittig nok, derfor tarveligt standpunkt undtagen i værkstedsuddannelse og engelsk".

Krydseren Hekla 1906

Efter endt uddannelse og beståelse af konstabeleksamen, blev eleverne forfremmet som overkonstabler til Artillerikorpsset, Matroskorpsset, Søminekorpsset eller Maskinkorpsset. Som overkonstabler bar havde man rang som underofficer men stadig med almindelig menig uniform og derfor uden ret til at bære kasket. Selvom eleverne var forfremmet til underofficerer havde de stadig ikke ret til at mænge sig indenfor i underofficersmessen i skibene, men måtte pænt sidde i bakken umiddelbart udenfor.

Efter ca. 2 år som overkonstabler var de herefter klar til atter at blive forfremmet og udnævnt til deres første grad som underofficerer med ret til at bære kasket og ret til en plads i underofficersmessen. Karrierevejen gik herefter typisk som f.eks. underkanoner, kanoner og overkanoner. Udnævnelser skete typisk efter et anciennitetssystem. Forsvarslovene fastlagde hvor mange numre der skulle være i hver klasse. Tilsvarende grader gjaldt for bådsmand, hvorimod Søminekorpsset og Maskinkorpsset naturligvis skulle adskille sig fra de to andre. Ved udnævnelsen til overkanoner var man herefter typisk afskåret fra yderligere advancement. Det var jo aldrig meningen at underofficersklassen skulle mænge sig med officersklassen. I datidens samfund måtte enhver kende sig plads være tilfreds med den og acceptere den.

Dagligdagen for en lille marineelev:

Dagligdagen for eleverne var tilrettelagt efter datidens mantra om regelmæssighed, renlighed og retfærdighed. Nedenfor følger en typisk dag:

**Lars Wismann, projektchef & direktør
Syrenvænget 31, 3520 Farum**

Marinens elevskole 1867-1932

0630	Udpudding, morgengymnastik, måltid, arbejde
0750	Eftersyn, morgenbøn
0800-1500	Undervisning
1500-1600	Middag
1600-1640	Sangundervisning
1655-1855	Lektielæsning
1900	Aftensmåltid
1940	Udlevering af vasketøj og skotøj
2200	Aftensvisitation

Sådan fortsatte det år ud og år ind. Eleverne blev konstant og nidkært styret og holdt i aktivitet. En meget væsentlig del af elevernes fritid er gået med vedligeholdelse af fodtøj og beklædningsgenstande. Nutidens børn kender jo slet ikke til klassiske sysler som at stoppe sokker, lappe bukser, reparere skjorte, sy knapper i endsige pudse sko. Søværnet vidste, at det at være selvhjulpne og sparsommelig er en værdifuld egenskab for enhver sømand.

Når dagen var slut var eleverne naturligvis dødhamrende trætte. Det var derfor sjældent et problem at falde i søvn selvom man måtte dele soveværelse med ca. 100 andre marineelever samt den vagthavende skoleofficer, der sov på samme sovesal som eleverne.

Såfremt eleverne ønskede at forlade skolens område kunne dette alene ske med passerseddel og bevilget landlov. I dagtimerne holdtes vagt ved porten af en ansat portner og i resten af tiden af en marineelev i fuld uniform og med sabel. Far og mor kunne man besøge søndag eftermiddag og under juleorlov, der var fra lige inden Jul til lige efter nytår. De af eleverne, der kom fra provinsen, havde dog ikke disse muligheder.

Den kulturelle uddannelse af Marinens elever:

Søværnet har altid i officerskredse og underofficerskredse lagt vægt på en kulturel og dannet borgerlig optræden af medlemmer fra denne klasse. Der blev derfor draget omsorg for at eleverne under deres uddannelse på Elevskolen modtog undervisning i sang, samt at de løbende blev opfordret til at gå i teatret. Skolen havde ordninger med flere af de førende Københavnske teatre herunder Dagmar-teatret og Folketeatret, således at skolen modtog fribilletter til elevernes benyttelse. Disse billetter blev så udleveret til eleverne på skift, ofte som præmie for veludført tjeneste. Det har været en kærkommen adspredelse for en marineelev at få landlov til en tur i teatret. Det har da også for teatrene været en god reklame at sponsere disse billetter, da eleverne jo er mødte i teatret i deres veltrimmede marineuniform og blankpudsede sko.

En gang om året altid fastelavnslørdag blev der holdt elevbal. Det var noget, som krævede store forberedelser. Fra Orlogsværftet blev der lånt effekter som

Marinens elevskole 1867-1932

skibshuggerter, geværer, flag, vimpler og andre pyntegenstande. Eleverne kunne ved denne lejlighed være kavalier for en indbudt dame til den store fest. Skolens chef og alle lærerne deltog i fuld gala. Dem der i vores tid har været kadetter på officersskolen ved, hvor elegant et kadetbal kan afvikles. Jeg forestiller mig, at skoleballet på elevskolen har haft Officersskolens bal som forbillede, men i en mere ydmyg udgave. Det har dog været vigtigt for skolen ved disse lejligheder at sikre sig, at eleverne også kunne gebærde sig socialt og ikke mindst i relation til det modsatte køn. Det var jo en tid, hvor man på Officersskolen havde klasses timer i "Kunsten at divertere og konversere et fruentimmer". Vi andre der ikke har modtaget undervisning i denne kunst, har måttet klare os så godt vi kunne.

De unge marineelever har i enhver sammenhæng skullet uddannes til og føle sig som små gentlemen. Fra min bedstefaders erindringer er en af de ting som jeg har bemærket, at han kort efter sin udnævnelse til maskinist af III klasse og den formidable månedsløn af 90 kroner, investerede i en smoking. Prisen for en sådan klædedragt var kr. 60, men der skulle være stil over det. Marineeleverne er som kommende tjenestemænd blevet indoktrineret til at være Kongetro, Fædrelandskærlige, Retskafne, Pligtopfyldende og i enhver sammenhæng hædersmænd.

Erindringer fra en lærlings togt med krydseren Hekla i 1906:

Togtet begyndte d.5. maj 1906 og skulle i løbet af sommeren bringe eleverne både til Færøerne og Island samt til Haakon VII's og Dronning Mauds kroning i Trondhjem d. 22. juni 1906. Eleverne havde forinden fået udleveret al deres sømilitære udrustning samt en køjesæk til at bære det i. I samlet trop marchedes under kommando fra Søkvæsthuset ud til Holmen, hvor skibet lå nymalet og klar til sommerens togt.

Det første de nye lærlinge måtte lære, var den militære tiltaleform. Som lærlinge skulle enhver henvendelse til en foranstående, derfor begynde med f.eks.: "Jeg melder Skibssergenten osv. osv.". På skoleskibet var der ca. 90 elever fra de forskellige klasser samt de to konstabelklasser yngste og ældste, der var så fine at de slet ikke kunne vise de nye rappeunger den mindste opmærksomhed.

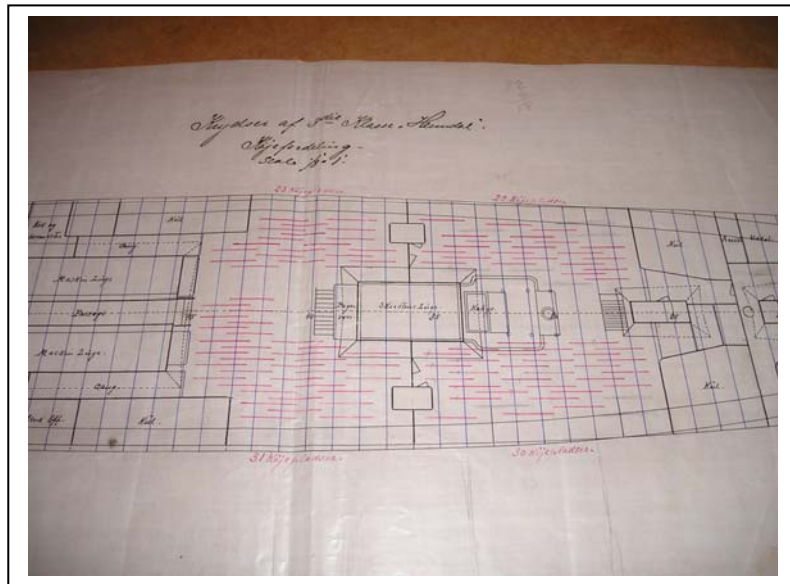
Det var en gammel skik at skibets besætning var opdelt i bakker og det gjaldt også for lærlingene nemlig 5 lærlinge sammen med en baksformand, som typisk var en konstabel. Denne baksformand havde uinskrænket hals og håndsret over de forskræmte små elever.

Tonen under et sådant togt var ofte hård og slående og alle på skibet vidste, at de små lærlinge så rigeligt fik kærligheden at føle på en håndfast måde. Om ingen anden skulle næstkommanderende nok sørge for, at han til enhver tid

Marinens elevskole 1867-1932

kunne uddele guds milde gaver og sørge for, at lærlingene aldrig kunne have sig et roligt øjeblik.

Ved at studere det kildemateriale som jeg har haft til rådighed undrer det mig, hvordan lærlinge har kunnet holde til dette hunseri fra kl. 6 om morgenen til kl. 2100 om aftenen plus vagttjeneste. Det kan alene skyldes, at de har været topmotiverede, samt at man i datidens skoler og hjem bestemt ikke har taget på børn med fløjshandsker. Flere af mine kilder skriver da også, at en veltjent øretæve aldrig har skadet nogen noget. Det er ikke helt i overensstemmelse med nutiden, hvor forældre, der straffer deres børn, risikerer at blive straffet efter straffeloven.

Fordeling af 106 hængekøjer på krydsen Hekla i 1906 på et areal af ca. 55 m²

Eleverne skriver dog mest om de gode oplevelser langt hjemmefra og glæden ved at kunne præsentere sit land i en fin uniform. På trods af den for vores tid ukendte strengthed, så kunne eleverne f.eks. i anledning af en fødselsdag godt opleve, at officererne kunne betænke dem med at stykke lagkage eller andre former for lækkerier. Det mest kærkomne for eleverne var at modtage et par venlige ord hjemmefra med posten.

Det værste har nok elevernes indbyrdes tyrannisering. Under måltiderne var det udbredt at baksformanden (en ældre elev) tog det meste af kødet til sig selv. Lærlingene var derfor overladt til at spise sig mætte i de uskrællede kartofler.

Toiletforholdene var et kapitel for sig idet disse for eleverne var nogle gallioner, latrinspande i små retiradehuse på dækket. Disse var typisk optaget

Marinens elevskole 1867-1932

af ældre elever, der benyttede fredhelligheden på Das til at ryge sig noget af den forbudte tobak.

Eleverne sov i hængekøjer lige over panserdækket. I gennemsnit var der ca. 6*1½ fod til hver elev, men også her gjorde rangordenen sin virkning. Det var nemlig en sædvane at indlægge en køjepind i sin hængekøje for at gøre den bredere. Man kan så selv tænke sig til bredden af disse køjepinde for den ældste konstabelklasse fremfor lærlingeklassen.

Under togtet blev lærlingene trænet i alle kendte sømandssysler såsom: Kullempning, skure dækket, tovværksarbejder, roning, sejlads med dampbarkasse, geværfægtning, sabelhugning, signalering, ordonnanstjeneste, rortjeneste, udkigstjeneste, rengøring, reparation, skildvagtstjeneste, torpedoskydning, kanonskydning og tilsvarende nyttige ting, som enhver aldrig kan vide, hvornår man får brug for.

Forsvarslovene af 1922 og 1932:

I forbindelse med Forsvarsloven af 1922 afskaffedes begrebet underofficerer, der herefter skulle kaldes for dæksofficerer. Ved forsvarsloven af 1932 ændrede man atter systemet idet dæksofficererne af Maskinlinien blev overført til officerskorpset, hvorimod dæksofficerer af dækslinien blev gjort til kvartermestre eller blev afskediget med 3 års ventepenge. Enkelte af de nye maskinofficerer lykkedes det at avancere til graden af orlogskaptajn og en enkelt endda kommandør i løbet af deres tjenestetid. Underofficererne af Maskinkorpset opnåede således ved den organisatoriske ændring at stige opad i graderne, hvorimod de der havde valgt en af de 3 dækslinier, Søminekorpset, Matroskorpset og Artillerikorpset ved Forsvarsloven af 1932 måtte sig forbigået i fremtidige advancementsmuligheder.

Helhedsvurdering af Marinens Elevskole:

Det er min vurdering, at Elevskolen har været en Rolls Royce model, med en resourceanvendelse pr. elev svarende til en årsløn for en fuldt uddannet underofficer. I nutidens mønt taler vi derfor om en udgift på ca. kr. 250.000 pr. elev og hertil kommer den gratis anvendelse af Marinens skibe.

Igennem alle de kilder jeg har haft adgang til, er det et evigt mantra, at man under ingen omstændigheder ville gå på kompromis med det fastsatte ambitionsniveau. Der har derfor været tale om en usædvanlig nidkærhed og stolthed, hvor alene det bedste var godt nok, til at man kunne være tilfreds.

Ses der bort fra datidens hieraki og korporlige afstraffelse af eleverne, er det hævet over enhver tvivl, at de elever der stod igennem skolens 6 årige forløb har kunnet deres ting både forfra og bagfra. Det er dog også flere steder

Marinens elevskole 1867-1932

bemærket, at der for underofficersklassen lægges vægt på, at de kender resultatet på opgaven uden at kunne gøre bevisførelsen.

Det har derfor været således, at Underofficererne har kunnet hvad de skulle, de har kendt og accepteret deres nummer i rangfølgen, men de har ikke været trænet i egen tanke og personlig påvirkning af forholdene, som de var. De har med rette været indoktrineret til at subordinationssystem, der er udmærket i en statisk og kommandostyret verden, men ikke passer til vores tid.

Datidens Underofficerer har utvivlsomt været særdeles gode læremestre for den værnepligtige besætning. De væsentligste angrebepunkter, som man kan anføre for systemet med Underofficerer er dels den voldsomme økonomiske investering i den enkelte elev inden han kunne fungere og dels at systemet ikke muliggjorde, at en underofficer ved særlig udvist dygtighed kunne efteruddannes og optages i Officersklassen.

I datiden var Søofficerer typisk børn af officerer, eller børn fra adelen og højborgerskabet. Hermed kunne man fastholde et klassesdelt samfund, hvor det mere var, hvor du kom fra end hvem du var, der var retningsgivende for dine karrieremuligheder. Jeg har i mine kilder aldrig nogensinde stødt på en bemærkning om, at min bedstefar og hans tvillingbroder havde forestillet sig at gøre karriere med en studentereksamen og dernæst optagelse på Søofficersskolen. De kom jo begge fra håndværker- og underofficersklassen, og deri forblev de.

I hæren havde man en tilsvarende elevskole, der dog blev nedlagt allerede i 1911. Flyvevåbnet har aldrig haft en elevskole på tilsvarende vis, da Flyvevåbnet jo først blev oprettet som selvstændigt værn i 1949.

Lars Wismann, Farum
d. 19. januar 2006

4.733 ord
25.370 karakterer uden mellemrum
30.925 karakterer med mellemrum
87 afsnit
674 linier
6 illustrationer.

Litteratur:

1. TRADITIONER OG TILDRAGELSER vedr. et langt liv i SØVÆRNETS TJENESTE, OK Viggo Wismann, formentligt 1957-1965.
2. FRA DEN GAMLE SKOLE, PL Emil Wismann, formentligt ca. 1935
3. VALKYRIEN og dens sidste Togt, Carl Østen, H. Hirschsprungs Forlag 1959

**Lars Wismann, projektchef & direktør
Syrenvænget 31, 3520 Farum**

Marinens elevskole 1867-1932

4. Plan for Elevskolen, Allerhøjst stadfæstet den 18de Marts 1881
5. Anordning angående Plan for Elevskolen 22nd. April 1904
6. Plan for konstabelevskolen 30. juni 1910
7. Plan for uddannelsen af Artilerikonstabler og faste Matroser, 30. juni 1910
8. Bestemmelser af de på konstabel elevskolen værende konstabler og faste matroser i overgangsperioden.
9. Plan for Elevskolen, 16. september 1912
10. Korpsartillerister og Korpsmatrosers Anvendelse og Uddannelse om Bord i Flaadens Skibe, 9. september 1916
11. Midlertidig Plan for Konstabelevskolen 4. september 1916
12. Bidrag til SØUNDEROFFICERERNES OG FLAADENS UNDEROFFICERSSKOLERS HISTORIE, København 1958, Janus Sørensen
13. ORLOGSMINDER Skildringer og Skitser fra danske Orlogstogter 1878-1919, af Emil Wessel, København V. Pios Boghandel (Poul Branner), 1926
14. Foreningen "Ørnen", 1883-1945, På Bestyrelsens Foranstaltning København, Januar 1947
15. Eksamensprotokoller fra 1868-1927
16. Oversigtsprotokoller 1867-1930
17. Protokol over dagsprogram 1929-1932
18. BBR-oversigt Overgaden Oven Vandet 62 B, København